

UTVIKLINGEN PÅ ARBEIDSMARKEDET¹

Sammendrag

Arbeidsmarkedet har vært relativt stabilt så langt i år. Ledigheten målt ved SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU) holdt seg uendret i første kvartal og gikk noe ned i andre kvartal. Sesongjusterte AKU-tall viser at den igjen har økt noe i perioden juni-august. Den registrerte ledigheten har steget svakt gjennom året, men er fortsatt lav.

Veksten i bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge tiltok fra første til andre kvartal. God vekst i privat konsum og offentlig utgifter bidro til dette. Oljeinvesteringene, som i stor grad har bidratt til veksten i fastlandsøkonomien de siste årene, har utviklet seg svakt så langt i 2014. Vi venter ingen vekst i disse investeringene i år, og en betydelig nedgang neste år. Boliginvesteringene har også vist en svak utvikling hittil i år. Vi venter at disse vil falle i år, for deretter å vokse i 2015 og 2016. Vi venter en moderat vekst i privat konsum i år, og at veksten vil ta seg opp neste år og ytterligere i 2016. Derfor venter vi at veksten i Fastlands-Norge vil bli noe høyere i år enn i fjor, men at veksten vil avta i 2015. Bedrede konjunkturer internasjonalt og ny vekst i oljeinvesteringene venter vi vil bidra til konjunkturoppgang i fastlandsøkonomien i 2016.

På bakgrunn av denne utviklingen forventer vi at sysselsettingen målt ved Arbeidskraftundersøkelsen vil vokse noe saktere enn arbeidsstyrken resten av året og neste år, slik at AKU-ledigheten vil stige noe i år og gjennom 2015. I 2016 venter vi at sysselsettingen igjen vokser sterkere enn arbeidsstyrken slik at AKU-ledigheten vil falle. Vi anslår at antallet registrerte ledige også vil øke svakt resten av 2014 og gjennom 2015, og bli på henholdsvis 76 000 og 82 000 i gjennomsnitt. I tråd med bedrede konjunkturer venter vi at ledigheten faller til gjennomsnittlig 81 000 registrerte ledige i 2016.

.....
¹ NAVs prognoser er utarbeidet av prognosegruppen i Arbeids- og velferdsdirektoratet. Artikkelen er skrevet av Kari-Mette Ørbog.

Utviklingen internasjonalt

Veksten internasjonalt avtok i årets første halvår. I eurosonen stoppet veksten i bruttonasjonalproduktet (BNP) opp i andre kvartal. De to største økonomiene i eurosonen bidro til dette. I Frankrike var det nullvekst og i Tyskland falt BNP i andre kvartal. Utenfor eurosonen skilte Storbritannia seg ut med høy vekst i både første og andre kvartal, mens BNP-veksten tiltok i USA i andre kvartal etter en nedgang i første kvartal.

Svak vekst i Europa

Gjeninnhentingen i eurosonen bremsset noe opp i første halvår. Sesongjusterte tall fra Eurostat viser at BNP-veksten stoppet opp i andre kvartal, etter en vekst på 0,2 prosent i første kvartal. En økning i privat forbruk på 0,3 prosent, samt en økning i eksporten på 0,5 prosent, bidro til å trekke BNP-veksten opp. Investeringene i fast realkapital falt med 0,3 prosent i andre kvartal og bidro dermed til å trekke veksten ned. Sammenliknet med andre kvartal i fjor, var BNP-nivået 0,7 prosent høyere i andre kvartal i år.

Oppbremsingen gjaldt også de største økonomiene i eurosonen. I Frankrike har det vært nullvekst hele første halvår, og i Tyskland falt BNP med 0,2 prosent i andre kvartal etter en oppgang på 0,7 prosent i første kvartal. Italia er tilbake i resesjon med nedgang i BNP i både første og andre kvartal. Spania har imidlertid hatt oppgang i BNP-veksten fire kvartaler på rad, og vokste med 0,6 prosent i andre kvartal. Også Portugals økonomi vokste med 0,6 prosent, etter en tilsvarende nedgang i første kvartal. Utenfor eurosonen hadde Storbritannia sterk vekst for sjette kvartal på rad. I Sverige steg BNP-veksten i andre kvartal etter en nedgang i første kvartal.

Industriproduksjonen i eurosonen falt med 1,8 prosent i august, ifølge sesongjusterte tall fra Eurostat. Det var spesielt en sterk tilbakegang i Tyskland, med det største fallet i produksjonen siden finanskrisen. I juli steg industriproduksjonen med 1,0 prosent etter fall i både mai og juni. Industriproduksjonen har vært volatil siden januar, og trenden som viste en oppgang fra begynnelsen av 2013 er ikke like tydelig så langt i år. Industriproduksjonen var 1,9 prosent lavere enn i august 2013. I denne perioden har produksjonen av kapitalvarer og energi falt mest.

Vedvarende høy ledighet i eurosonen

Etter åtte kvartaler med nedgang i sysselsettingen snudde det i fjorårets tredje kvartal, og sysselsettingen har steget svakt fra fjerde kvartal i fjor. Arbeidsledigheten har kun vist en beskjeden nedgang i løpet av det siste året. I august var den gjennomsnittlige ledigheten i eurosonen på 11,5 prosent av arbeidsstyrken, ifølge sesongjusterte tall fra Eurostat. Ledigheten har dermed vært uendret de siste tre månedene. I august 2013 var arbeidsledigheten på 12 prosent av arbeidsstyrken.

Mellom de ulike landene i eurosonen var det store variasjoner i ledighetsnivået, med lavest ledighet i Østerrike og Tyskland og høyest i Hellas og Spania. Det var også store forskjeller sammenliknet med august 2013. Ledigheten hadde falt mest i Portugal og Spania, med henholdsvis 1,9 og 1,7 prosentpoeng. Mens i Finland og Frankrike hadde ledigheten økt mest, med henholdsvis 0,5 og 0,3 prosentpoeng. Utenfor eurosonen fortsatte arbeidsmarkedet å bedre seg i Storbritannia, med økt sysselsetting og fallende ledighet.

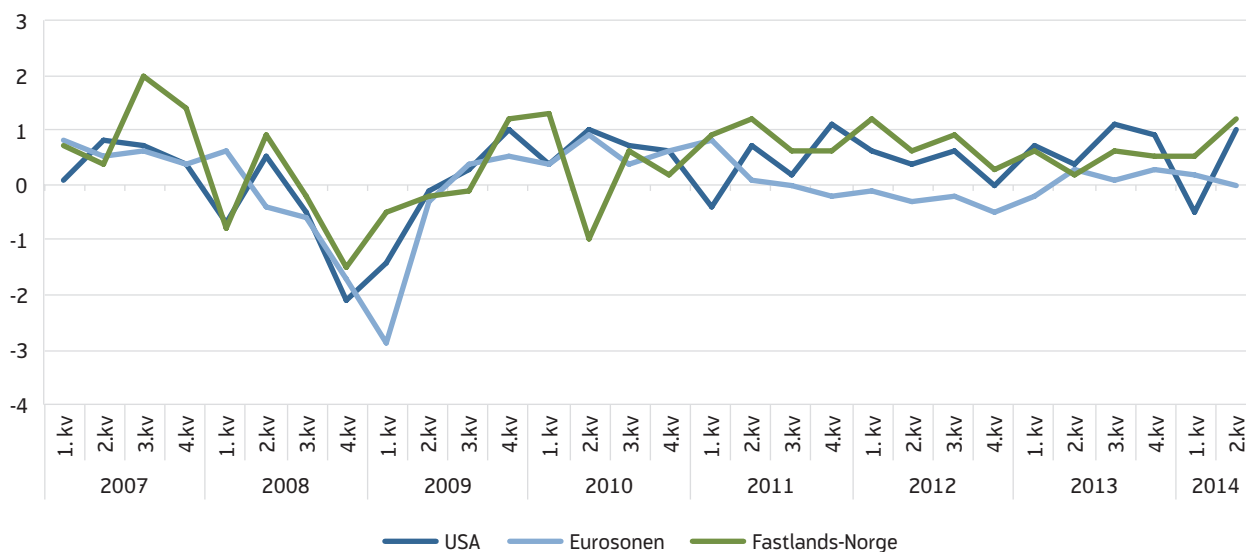
Inflasjonen i eurosonen har vært lav og avtakende hittil i år, og var på 0,3 prosent i september. På grunn av svakere prisvekst enn forventet, senket den europeiske sentralbanken styringsrenten til et historisk lavt nivå i begynnelsen av september. Den er nå på 0,05 prosent og det er en negativ innskuddsrente.

Usikkerheten om utviklingen i Europa har økt. De største økonomiene opplever stagnasjon i veksten. I tillegg har EU innført eksportrestriksjoner på varer og tjenester til Russland og Russland har innført importforbud på mat- og jordbruksvarer fra EU. Følgene av de økonomiske sanksjonene utgjør et usikkerhetsmoment for veksten i Europa framover.

Tiltakende vekst i USA

Sesongjusterte tall fra Bureau of Economic Analysis (BEA) viser at veksten i USA tiltok i andre kvartal i år. Det tredje BNP-estimatet viser 4,6 prosent vekst fra første kvartal, malt i årlig rate. Økningen i andre kvartal skyldes en oppgang på 2,5 prosent i privat forbruk, en oppgang i næringsinvesteringene på 9,7 prosent og en oppgang i eksporten på 11,1 prosent,

Figur 1. Kvartalsvis BNP-vekst blant Norges viktigste handelspartnere. Sesongjusterte tall. Prosent

Kilde: Eurostat og KNR*

* Tall om utviklingen i Fastlands-Norge.

målt i årlig rate. Offentlig konsum ga også et positivt bidrag til BNP-veksten i andre kvartal etter to kvartaler med fall. I første kvartal falt BNP med 2,1 prosent, men nedgangen må ses i sammenheng med en sjeldent kald vinter som dempet etterspørselen etter varer og tjenester og som bidro til nedgang i boliginvesteringene. I andre kvartal steg boliginvesteringene med 8,8 prosent, målt i årlig rate, og bidro dermed igjen positivt til BNP-veksten.

I august falt industriproduksjonen i USA med 0,1 prosent, ifølge sesongjusterte tall fra Federal Reserve. Fallet skyldes nedgang i produksjonen av kjøretøy. Dette er imidlertid den første nedgangen siden januar i år, og industriproduksjonen var fortsatt 4,1 prosent høyere enn i august 2013.

Ifølge tall fra Bureau of Labor Statistics fortsatte arbeidsledigheten å falle i september. Ledigheten var dermed på 5,9 prosent av arbeidsstyrken justert for sesongvariasjoner, og det er 1,3 prosentpoeng lavere enn i september 2013. Yrkesdeltakelsen falt imidlertid med 0,1 prosentpoeng og var 0,5 prosentpoeng lavere

enn i september 2013. Samtidig økte sysselsettingen med nesten 248 000 i september, noe som er 33 000 flere enn den gjennomsnittlige veksten de siste tolv månedene. Sysselsettingsgraden har vært uendret siden juni, men var 0,4 prosentpoeng høyere enn i september i fjor.

Litt lavere vekst i Kina

BNP-veksten i Kina var på 7,4 prosent i første halvår i år, mens i andre halvår i fjor var veksten på 7,8 prosent. Den svakere veksten kan knyttes til et noe roligere eiendomsmarked hvor både investeringene og boligsalget har avtatt. Myndighetene i Kina har strammet inn bankenes utlånspraksis og gjort kreditt mindre tilgjengelig for å dempe aktiviteten i bolig- og eiendomsmarkedet. Det fører igjen til lavere vekst i deler av industrien og i tjenestesektoren. Denne lavere økonomiske veksten er i tråd med myndighetenes mål om en BNP-vekst på 7,5 prosent i år.

Lavere vekst globalt enn ventet i år

Det internasjonale pengefondet (IMF) nedjusterte i oktober anslaget på den globale veksten med

0,4 prosentpoeng fra april på grunn av lavere vekst enn antatt i både de framvoksende økonomiene, USA og eurosonen i første halvår i år. Den globale veksten ventes dermed å bli på 3,3 prosent i år. IMF venter at en mer ekspansiv finanspolitikk i flere av industri-landene, kombinert med ekspansiv pengepolitikk, vil bidra til høyere vekst til neste år, og den globale veksten i 2015 anslås til 3,8 prosent.

Den samlede veksten i industri-landene i år forventes å bli på 1,8 prosent, og anslaget er uendret etter at det ble nedjustert med 0,4 prosentpoeng fra april til juli. Vekstanslaget for USA har blitt oppjustert fra juli på grunn av et sterkt andre kvartal. I eurosonen ventes gjeninnhentingen å gå litt saktere, med 0,8 prosent vekst i år og 1,3 prosent neste år. Utenfor eurosonen venter IMF at veksten fortsetter i Storbritannia og Sverige. IMF forventer også lavere vekst i de framvoksende økonomiene enn tidligere anslått. Dette på grunn av lavere etterspørsel fra spesielt USA og Kina i første kvartal i år, i tillegg til lavere innenlands etterspørsel og svakere vekst i investeringene. Spesielt veksten i Russland er nedjustert etter at aktiviteten har falt betydelig som følge av de geopolitiske urolighetene. I Brasil falt BNP-veksten i første halvår i år. IMF venter lavere vekst framover på grunn av strammere finanspolitikk og vedvarende svekket tillit både blant bedriftene og konsumentene, som bidrar til fortsatt lave investeringer. I Kina ser myndighetenes tiltak ut til å ha dempet innenlandsk etterspørsel, og IMF venter en vekst på 7,4 prosent i år og 7,1 prosent neste år.

Vi venter fortsatt at veksten internasjonalt tar seg opp de neste to årene. Vi har imidlertid noe lavere forventninger for i år enn i forrige prognose, hovedsakelig på grunn av en svakere utvikling enn ventet i både USA og eurosonen i første halvår i år. Veksten blant våre viktigste handelspartnere venter vi fortsatt vil være høyere enn i fjor og ta seg ytterligere opp de neste to årene, slik at den utenlandske etterspørselen etter norske varer og tjenester øker framover.

Utviklingen i Norge

Sterkere vekst for Fastlands-Norge

Fastlands-BNP² vokste med 1,2 prosent i andre kvartal 2014, ifølge sesongjusterte tall fra kvartalsvis nasjonalregnskap (KNR). Dette tilsvarer en vekst på 4,9 prosent målt i årlig rate og er dermed en betydelig høyere veksttakt enn SSBs estimerte årlige trendvekst for norsk økonomi som er på underkant av 2,5 prosent. Økningen kommer etter halvannet år med relativt svak vekst i fastlandsøkonomien, men noe av den sterke veksten skyldes midlertidige forhold som økt elektrisitetsproduksjon og økt eksport av fisk. Privat konsum, og da spesielt varekonsumet, vokste sterkt i andre kvartal og bidro til å trekke opp veksten i Fastlands-BNP (se tabell 1). Det var også vekst i fastlandsinvesteringene etter en nedgang i første kvartal, med sterk vekst i offentlig investeringer. Industriproduksjonen, målt ved bruttoproduktet, steg gjennom første halvår.

Boliginvesteringene snur

Tall fra KNR viser en svak oppgang i boliginvesteringene i andre kvartal i år etter to kvartaler med nedgang. Målt i årlig rate vokste boliginvesteringene med 1,9 prosent, betydelig lavere enn veksten på 6,4 prosent for 2013 samlet. Ifølge tall fra SSB har igangsatt bruksareal til bolig vist en nedadgående trend siden høsten 2012. I august i år ble det gitt tillatelse til bygging av 15,9 prosent færre kvadratmeter til bruksareal til bolig enn i august 2013. Verdien av ordretilgang for byggeprosjekter økte imidlertid i andre kvartal etter en nedgang kvartalet før, og var nesten 6 prosent høyere enn andre kvartal 2013. Ordreservene for byggeprosjekter viste vekst gjennom både første og andre kvartal i år, og var 2,8 prosent høyere enn andre kvartal i fjor.

Etter fall siste halvår i fjor, har boligprisene vokst gjennom de tre første kvartalene i år. Veksten var imidlertid betydelig svakere i tredje kvartal enn i første halvår. Prisene var 3,4 prosent høyere i tredje kvartal i

.....
² Bruttonasjonalprodukt for Fastlands-Norge er lik bruttonasjonalprodukt (BNP) utenom næringene utvinning av olje og naturgass, tjenester knyttet til olje- og gassutvinning, rørtransport og utenriks sjøfart.

Tabell 1. Utviklingen i makroøkonomiske hovedstørrelser. Årlig vekst og sesongjustert kvartalsvis vekst. Prosent

	2012	2013	3. kv. 2013	4. kv. 2013	1. kv. 2014	2. kv. 2014
Bruttonasjonalprodukt	2,9	0,6	0,8	-0,2	0,2	0,9
Bruttonasjonalprodukt Fastlands-Norge	3,4	2,0	0,6	0,5	0,5	1,2
Konsum i husholdninger	3,0	2,1	0,0	0,4	0,9	0,8
Varekonsum	2,1	0,9	-1,3	0,3	1,0	1,0
Tjenestekonsum	3,1	2,6	0,8	0,5	0,9	0,6
Konsum i offentlig forvaltning	1,8	1,8	0,3	0,7	0,7	0,6
Bruttoinvestering i fast realkapital	8,3	8,4	1,4	-0,4	-3,1	1,4
Utvinning og rørtransport	14,6	17,1	6,2	-3,1	-1,5	0,0
Fastlands-Norge	4,5	4,4	-0,2	1,0	-2,1	1,3
Næringer	4,9	0,2	-3,1	0,2	-3,3	0,4
Industri og bergverk	3,1	3,6	-2,0	4,3	-4,3	-4,0
Annen vareproduksjon	5,1	4,2	-1,9	2,2	-2,2	-1,0
Tjenester	5,2	-2,1	-3,9	-1,7	-3,6	2,0
Boliger (husholdninger)	7,3	6,4	0,2	-0,5	-3,3	0,5
Offentlig forvaltning	-0,4	9,9	5,0	5,0	1,8	3,9
Eksport i alt	1,1	-3,3	1,5	-2,3	0,4	-0,6
Tradisjonelle varer	1,7	0,4	-0,6	-0,3	0,6	3,5
Råolje og naturgass	0,7	-7,7	1,3	-5,2	2,2	-4,7
Import i alt	2,3	2,9	3,4	-0,4	-2,4	0,9

Kilde: Nasjonalregnskapet

år enn i tredje kvartal i fjor, ifølge SSBs boligprisindeks. Denne høsten har de fleste bankene som opererer i Norge senket utlånsrenten med mellom 0,15 og 0,35 prosentpoeng. Det venter vi vil bidra til at etterspørselen etter boliger øker framover og at oppgangen i boligprisene fortsetter. Samtidig er det et visst tidsetterslep fra igangsettingstillatelse til et boligprosjekt er gitt til prosjektet blir realisert. Den avtakende trenden i igangsetting av boligareal så langt i år vil dermed dempe boliginvesteringene i år. Vi legger derfor til grunn i vår prognose en nedgang i boliginvesteringene i år, før de vokser igjen neste år og i 2016.

Lavere vekst i oljeinvesteringene

Nedgangen i oljeinvesteringene, som startet i fjorårets siste kvartal, har fortsatt i år. Oljeinvesteringene falt i første kvartal i år og ble fulgt av nullvekst i

andre kvartal. SSBs investeringstelling for olje- og gassvirksomhet viser at bransjens eget anslag på investeringene i år har blitt nedjustert. Investeringstellingen fra august innebærer en vekst på 6,8 prosent i år i forhold til de påløpte investeringene i 2013, målt i løpende priser, mens anslaget for 2015 tyder på en betydelig nedgang. Oljeprisen har også gått ned siden sommeren og vi forventer at denne utviklingen vil fortsette de nærmeste årene, noe som vil bidra negativt til investeringene i oljesektoren. På bakgrunn av dette venter vi ikke vekst i oljeinvesteringene i år, samt at investeringene vil falle betydelig til neste år. Dette vil gi lavere etterspørsel etter investeringsvarer og tjenester til oljeindustrien. I 2016 venter vi at bedre konjunkturer internasjonalt vil medføre høyere oljeetterspørsel og bidra til ny vekst i oljeinvesteringene.

Svak utvikling i næringsinvesteringene

Næringsinvesteringene har hatt en svak utvikling de siste fire kvartalene. Ifølge sesongjusterte tall fra KNR økte næringsinvesteringer med 0,4 prosent i andre kvartal, og det var vekst i tjenesteinvesteringer som bidro til oppgangen. Industriinvesteringene, som utgjør nesten 14 prosent av næringsinvesteringene, falt i både første og andre kvartal.

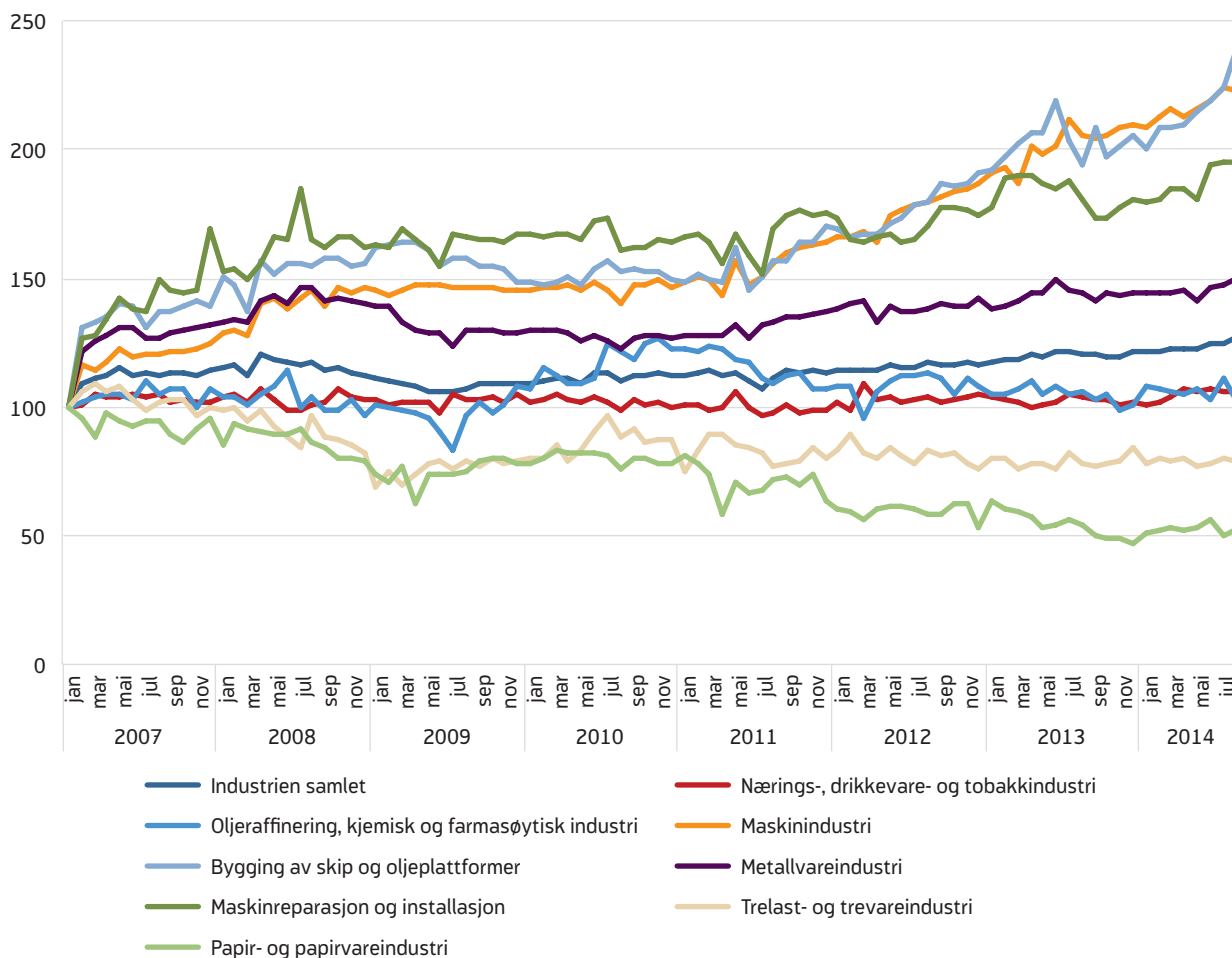
SSBs investeringstelling fra august tyder på en vekst i industriinvesteringene på 3,5 prosent i år sammenliknet med tilsvarende investeringsanslag fra august i fjor, målt i løpende priser. Det skyldes hovedsakelig forventninger om økte investeringer innen næringen reparasjon og installasjon av maskiner. Anslaget for

2015 tyder på nedgang i investeringene, målt i løpende priser. Lavere investeringer for næringsmiddelindustrien, kjemiske råvarer og maskinindustrien er hovedårsaken til nedgangen, mens planer om nye prosjekter innenfor metallindustrien trekker investeringene noe opp. I vår prognose legger vi til grunn en svak nedgang i industriinvesteringene i år og neste år før en oppgang i 2016, noe som vil bidra til at næringsinvesteringer samlet også vokser svakere i denne perioden.

Lavere vekst i industrien framover

Industriproduksjonen har vokst gjennom første halvår. Ifølge KNR-tall steg industriproduksjonen med 1,3 prosent i første kvartal og 2,5 prosent i andre

Figur 2. Produksjonsindeks for industrien (januar 2007=100). Utvalgte industrinæringer. Sesongjustert

Kilde: SSB

kvartal i år, etter en nedgang på 1,9 prosent i fjerde kvartal i fjor. Det var kun innen næringene oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri at produksjonen falt i andre kvartal. Næringsmiddelindustrien hadde den største produksjonsoppgangen, etter to kvartaler med nedgang. Både verfts- og maskinindustrien vokste gjennom første halvår etter nedgang i fjerde kvartal i fjor. Innen den tradisjonelle eksportindustrien hadde møbelprodusentene produksjonsoppgang etter fire påfølgende kvartaler med nedgang. Også produksjonen innen papirindustrien økte etter to kvartaler med nedgang.

SSBs produksjonsindeks for industrien viser at industriproduksjonen gikk opp med 2,1 prosent i perioden juni-august sammenliknet med den foregående tremånedersperioden (figur 2). Veksten skyldes oppgang i aktiviteten hos leverandører til olje- og gassektoren og høy aktivitet i næringsmiddelindustrien. Både produksjonsfallet innen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri og produksjonsoppgangen innen tradisjonell eksportindustri fortsatte. Det ser dermed ut til at tendensene fra første halvår fortsatte i tredje kvartal i år.

Sesongjusterte tall fra SSBs konjunkturbarometer viser at ordrebeholdning i industrien fortsatte å vokse i andre kvartal. Det skyldes høyere internasjonal etterspørsel og bedre priser i eksportmarkedet, mens ordretilgangen i hjemmemarkedet har vært tilnærmet uendret de siste fire kvartalene. For investeringsvarer har innenlandsk etterspørsel vært ekstra svak, særlig innenfor bygging av skip og oljeplattformer. Konjunkturbarometeret peker på en svak bedring i tredje kvartal, og da spesielt for den eksportrettede industrien og blant produsenter av næringsmidler og drikkevarer. Produsenter av investeringsvarer, som i stor grad leverer til oljeindustrien, har negative forventninger til tredje kvartal, noe som kan sees i sammenheng med lavere vekst i oljeinvesteringene i år enn i fjor. Vi venter at denne utviklingen vil fortsette ut prognoseperioden, som er 2014-2016, og at produksjonen blant leverandørene til oljeindustrien vil avta framover. Da disse næringene har stor vekt i den samlede industriproduksjonen, forventer vi dermed at veksten i den

samlede industriproduksjonen vil bli lavere enn i 2013 både i år og neste år før veksten tiltar i 2016.

Sterkere vekst i privat konsum

Tall fra KNR viser at konsumet i husholdningene har vokst betydelig sterkere i første halvår i år enn siste halvår i fjor. Varekonsumet, som utgjør omtrent halvparten av privat konsum, bidro til sterkere vekst i første og andre kvartal i år. Ifølge sesongjusterte tall fra SSB, har varekonsumet vist en svakere utvikling i juli og august, med en samlet nedgang på 0,2 prosent. Det tyder på at veksten i varekonsumet igjen kan bli noe lavere i tredje kvartal i år.

Veksten i husholdningenes disponible inntekt tiltok i andre kvartal, og ble på 2,0 prosent. En høyere vekst i lønnsinntektene enn i første kvartal, som er hovedkilden til inntekt i husholdningene, bidro til dette. Veksten i konsumutgiftene var lavere enn veksten i disponibel inntekt i fjerde kvartal, noe som førte til en oppgang i spareraten. Spareraten, som er sparing som andel av disponibel inntekt, er foreløpig beregnet til 9,9 prosent for andre kvartal, og er den høyeste spareraten siden 2005.

Vi venter at sparingen vil holde seg høy ut prognoseperioden, og at lønnsveksten vil være mer moderat enn den har vært de siste årene. Som følge av dette venter vi at privat konsum vil vokse i omtrent samme takt i år som i fjor og at vekstraten vil ta seg opp i 2015 og 2016.

Vekst i offentlige utgifter

Veksten i offentlig konsum har vært relativt høy de tre siste kvartalene, og var på 0,6 prosent i andre kvartal. Vi legger til grunn i vår prognose at offentlig konsum vokser raskere i 2014 og 2015 enn i fjor, som angitt i Nasjonalbudsjettet for 2015.

De offentlige investeringene økte med 5 prosent i både tredje og fjerde kvartal i fjor. Veksten i første halvår i år har vært svakere, men tok seg opp til 3,9 prosent i andre kvartal. Vi legger til grunn i vår prognose at offentlige investeringer vil vokse i år i samme takt som i fjor, slik det er angitt i Nasjonalbudsjettet for 2015, og at veksttakten avtar til neste år.

Høyere vekst i fastlandseksporten

SSBs statistikk over varehandel med utlandet viser at verdien av fastlandseksporten var 2,2 prosent høyere i august i år enn i august i fjor. Verdien av vareeksporten er målt i løpende priser, så veksten reflekterer både pris- og volumendringer. Norges viktigste handelspartnere er EU og USA, som mottar om lag 70 prosent av norsk fastlandseksport. I august gikk 63,3 prosent av fastlandseksporten til EU-land og 6,0 prosent til USA. Både andelene og verdien av eksporten økte sammenliknet med august i fjor.

De økonomiske sanksjonene Russland har iverksatt gjelder også norske eksportører. Det er usikkert i hvilket omfang importrestriksjonene vil ramme norsk eksport. Vi venter moderat vekst hos våre viktigste handelspartnere i Europa i år og neste år, før det tiltar i 2016. I USA venter vi tiltakende vekst framover og dermed økende etterspørsel etter norske varer og tjenester. Som følge av dette venter vi moderat vekst i eksporten i år, men noe høyere neste år og i 2016.

Moderate vekstutsikter for Fastlands-Norge

Veksten i privat konsum har så langt i år vært sterkere enn i fjor og bidratt til en bedre utvikling i Fastlands-BNP. Vi venter likevel at privat konsum kun vil vokse marginalt mer enn i fjor. Boliginvesteringene har så langt i år avtatt og vi venter nedgang i år. Vi venter ingen vekst i oljeinvesteringene i år og en nedgang neste år, noe som vil bidra til å dempe veksten i Fastlands-BNP i år og neste år. Oppgangen i privat konsum og boliginvesteringer vi venter til neste år vil ikke oppveie dette, og BNP-veksten ventes å bli under trendvekst i år og neste år slik at konjunktur-nedgangen vedvarer. I 2016 venter vi en høyere vekst både i oljeinvesteringene og næringsinvesteringene, og at dette bidrar til at fastlandsøkonomien kommer ut av nedgangskonjunkturen.

Utviklingen på arbeidsmarkedet

Stabilt arbeidsmarked

Det har kun vært små endringer på arbeidsmarkedet så langt i år. Sesongjusterte tall fra KNR viser at veksten i antall sysselsatte har vært ganske stabil i de to første kvartalene i år med cirka 7 000 i snitt, selv om vekst-takten har avtatt noe sammenliknet med andre halvår i fjor. Utviklingen i sysselsettingen ifølge SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU) har variert mer. Både sysselsettingen og arbeidsstyrken falt svakt i første kvartal i år ifølge sesongjusterte AKU-tall, slik at ledigheten forble uendret. I andre kvartal vokste sysselsettingen sterkere enn arbeidsstyrken og ledighetsraten gikk dermed ned fra 3,6 til 3,3 prosent i andre kvartal i år. Sammenliknet med andre kvartal 2013 var det 37 000 flere sysselsatte og 29 000 flere i arbeidsstyrken, ifølge ujusterte tall fra AKU. Yrkesdeltakelsen i andre kvartal var på 71 prosent av befolkningen mellom 15 og 74 år, 0,1 prosentpoeng lavere enn i andre kvartal i 2013. Sesongjusterte AKU-tall viser at i perioden juni-august fortsatte sysselsettingen å vokse, men noe svakere enn arbeidsstyrken, slik at ledigheten viste en liten oppgang. AKU-ledigheten var i perioden juni-august på 3,4 prosent av arbeidsstyrken, den samme som i den foregående tre-måneders perioden.

Svakt økende registrert ledighet

Den registrerte arbeidsledigheten har steget svakt gjennom mesteparten av 2014, ifølge sesongjusterte tall fra NAV. Størst oppgang var det i andre kvartal. Ved utgangen av september 2014 var det registrert 74 100 helt ledige hos NAV, noe som tilsvarer 2,7 prosent av arbeidsstyrken. Fra september 2013 til september 2014 økte antallet helt ledige med 4 600, som tilsvarer en økning på 7 prosent.

Ifølge sesongjusterte tall har bruttoledigheten, som er summen av helt ledige og deltakere på arbeidsmarkedstiltak, falt gjennom de tre første kvartalene av 2014. Det må ses i sammenheng med en reduksjon i tiltaksnivået i år sammenliknet med 2013. Ved utgangen av september var bruttoledigheten på 82 500, tilsvarende 3,0 prosent av arbeidsstyrken. Dette er 1 600 flere enn i september 2013.

NAV's prognose for sysselsetting og ledighet

I vår prognose legger vi til grunn at veksten i Fastlands-BNP vil bli høyere i år enn i fjor, men fortsatt under trendveksten. Vi venter at veksten i Fastlands-BNP avtar noe neste år før veksten tar seg opp i 2016. Vi forventer at arbeidsmarkedet vil følge utviklingen i realøkonomien.

Vi anslår at den gjennomsnittlige årsveksten i sysselsettingen blir høyere enn i fjor, og at det i snitt vil være 31 000 flere sysselsatte i 2014, målt ved AKU (figur 3). Vi forventer en lavere vekst til neste år, og at det i gjennomsnitt vil være 21 000 flere sysselsatte i 2015 enn i 2014. I 2016 venter vi sterkere vekst, om lag som i 2014, med 29 000 flere sysselsatte.

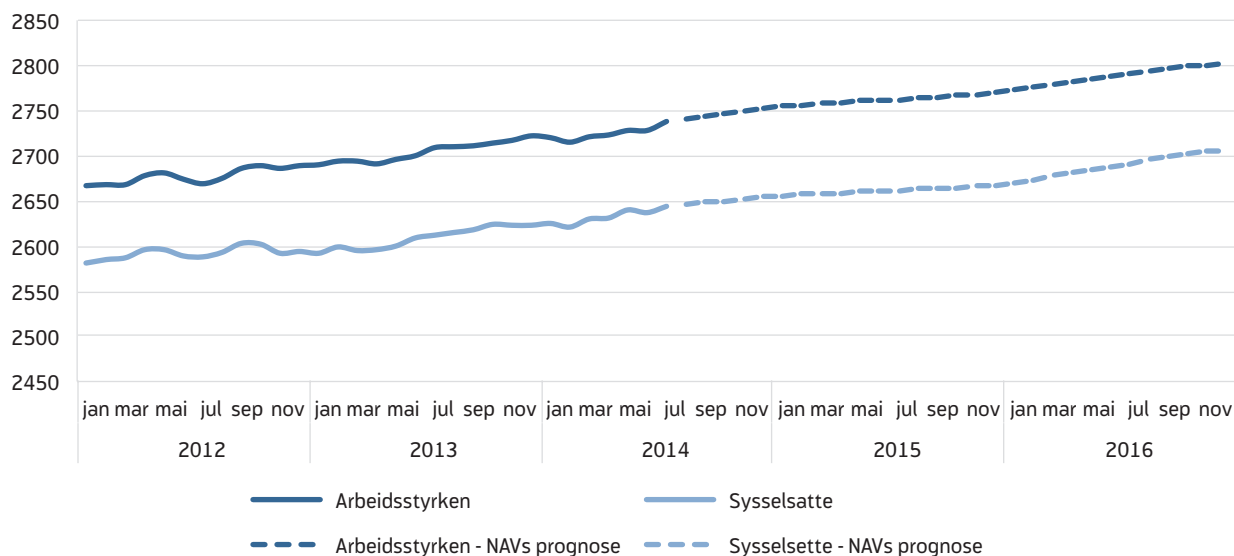
Vi legger til grunn at befolkningen i yrkesaktiv alder vil vokse som anslått ved middelalternativet i SSBs befolkningsframskriving i prognoseperioden. Vi venter at yrkesdeltakelsen vil falle i år og fortsette å falle ut prognoseperioden. I gjennomsnitt anslår vi at det vil være nesten 30 000 flere personer i arbeidsstyrken i år enn i fjor, og at antallet vil øke med 28 000 i 2015 og 27 000 i 2016.

AKU-arbeidsledigheten følger utviklingen i sysselsettingen og arbeidsstyrken fra AKU. Vår prognose innebærer at ledigheten ifølge AKU vil øke svakt resten av 2014, så øke sterkere gjennom 2015 før en nedgang i 2016, justert for sesongvariasjoner (figur 4). Vi venter at antall registrerte helt ledige vil følge samme utvikling som AKU-ledigheten og dermed stige noe gjennom 2014. Vi anslår at det i gjennomsnitt vil være 76 000 helt ledige registrert hos NAV i år (tabell 2). Neste år venter vi at antall ledige vil øke, slik at det i gjennomsnitt vil være 82 000 registrerte helt i ledige i 2015. I 2016 venter vi at ledigheten avtar gjennom året, og at det i års-gjennomsnitt vil være 81 000 registrerte helt ledige.

Bransjevise forskjeller

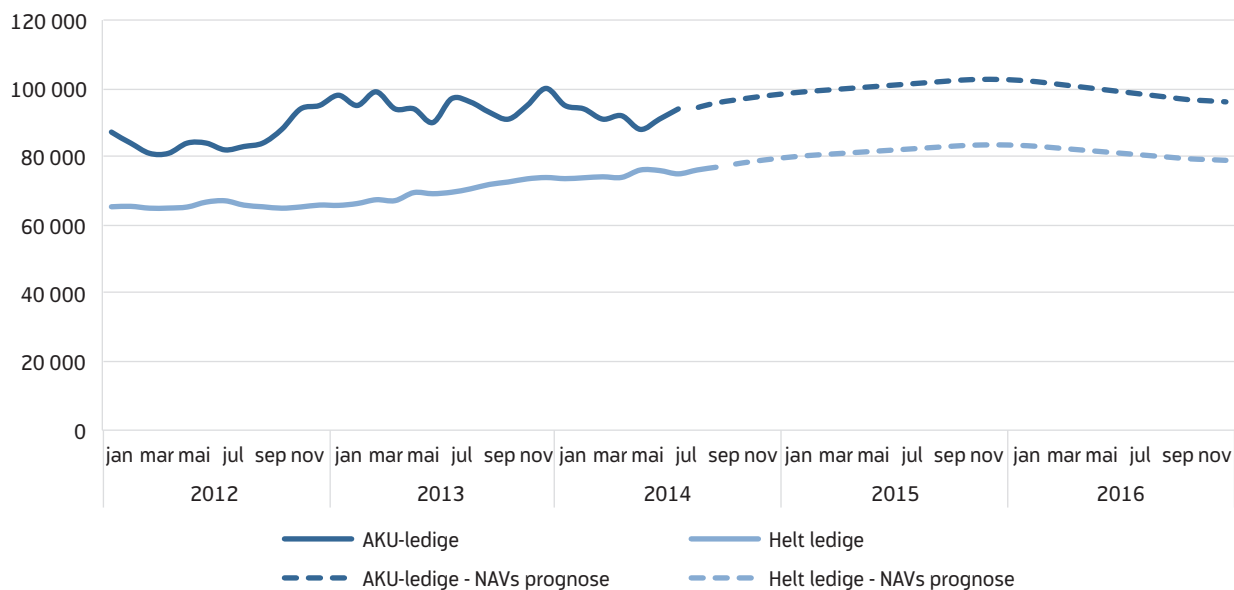
Sesongjusterte tall fra NAV viser at den registrerte ledigheten har økt mest i Rogaland hittil i år. Det indikerer at selv om oljeproduksjon er en næring med liten andel av den totale sysselsettingen, vil ringvirkningene av lavere oljeinvesteringer få betydning for etterspørselen etter arbeidskraft i både oljebasert industri og tjenester. Så langt i år har leverandørindustrien hatt god produksjonsvekst, men den forventede utviklingen i oljeinvesteringene i år og

Figur 3. Utviklingen i sysselsettingen og arbeidsstyrken ifølge AKU. 1 000 personer. Sesongjusterte tall

Kilde: AKU og NAV

Figur 4. Utviklingen i antall registrerte helt ledige og ledige ifølge AKU. 1 000 personer. Sesongjusterte tall

Kilde: AKU og NAV

neste år vil trolig føre til lavere etterspørsel etter arbeidskraft i oljerelatert industri. Gitt bedre konjunkturer internasjonalt og høyere etterspørsel etter tradisjonelle eksportvarer, vil sysselsetting innen tradisjonell industri kunne øke noe framover.

I år har det vært høyere vekst i privat konsum enn i fjor, men sysselsettingen innen varehandel har falt gjennom første halvår. Sesongjusterte tall fra NAV viser en økende trend i antall ledige med bakgrunn fra butikk- og salgsarbeid siden første kvartal 2012. Vi venter at veksten i privat konsum kun vil være litt høyere i år enn i fjor, og at veksten tar seg opp neste år og styrker seg ytterligere i 2016. Det kan føre til at ledigheten ikke stiger like mye framover innen butikk- og salgsarbeid.

Igangsatt bruksareal til boliger har vist en nedgående trend de to siste årene, og boliginvesteringene falt i fjerde kvartal i fjor og første kvartal i år. Sysselsettingsveksten i bygge- og anleggsvirksomhet har imidlertid tiltatt i første halvår, noe som kan henge sammen med oppgangen i boliginvesteringene i andre kvartal i år. Vi venter at boliginvesteringer vil vise en liten nedgang i år, men at de vil vokse til neste år og i 2016. Sysselsettingen i næringen kan dermed fortsette å øke framover.

Tabell 2. NAVs prognose for gjennomsnittlig antall arbeidsledige i 2014, 2015 og 2016. Faktiske tall for 2013

	2013	2014	2015	2016
Registrerte helt ledige	69 800	76 000	82 000	81 000
Registrerte arbeidsledige i prosent av arbeidsstyrken	2,6 %	2,8 %	3,0 %	2,9 %
Arbeidsledige, AKU i prosent av arbeidsstyrken	3,5 %	3,4 %	3,7 %	3,5 %

Kilde: NAV

Tabell 3. Årlig endring i arbeidsstyrke, sysselsatte og arbeidsledige. Faktiske tall for 2013

	2013	2014	2015	2016
Arbeidsstyrke (AKU)	1,0 %	1,1 %	1,0 %	1,0 %
Sysselsatte (AKU)	0,7 %	1,2 %	0,8 %	1,1 %
AKU arbeidsledige	10,5 %	-1,1 %	7,4 %	-2,0 %
Registrerte helt arbeidsledige (NAV)	6,4 %	8,9 %	7,9 %	-1,2 %

Kilde: NAV

Tabell 4. Befolkning i yrkesaktivalder, arbeidsstyrke, sysselsatte og arbeidsledige

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Befolkning 16-74 år	3 445 000	3 505 000	3 559 000	3 618 000	3 680 000	3 743 000	3 798 000
Arbeidsstyrken	2 507 000	2 591 000	2 590 000	2 602 000	2 629 000	2 677 000	2 704 500
Sysselsatte	2 443 000	2 524 000	2 508 000	2 508 000	2 543 000	2 591 000	2 609 750
Yrkesdeltakelsen	72,8 %	73,9 %	72,8 %	71,9 %	71,4 %	71,5 %	71,2 %
Arbeidsledige ifølge AKU	63 000	67 000	82 000	94 000	86 000	86 000	95 000
Registrerte arbeidsledige	46 062	42 521	69 267	74 643	69 394	65 682	69 719

Kilde: SSB og NAV

Makromodellen MODAG

Denne prognosen er basert på modellsimuleringer vi har gjort med den makroøkonometriske modellen MODAG. MODAG er en modell for norsk økonomi utviklet av Statistisk sentralbyrå (SSB). Modellen er estimert på årlige nasjonalregnskapsdata og er basert på økonomisk teori. For mer informasjon om MODAG, se <http://www.ssb.no/forskning/beregningsmodeller/modag>.

Ny likning for registrerte helt ledige

Helt ledige er en sentral variabel i NAVs prognoser. MODAG inkluderer ikke registrert ledighet. Arbeidsledigheten ifølge arbeidskraftsundersøkelsen (AKU-ledigheten) er den eneste ledighetsvariabelen i MODAG. NAV har utarbeidet en ny likning for registrert ledighet og inkludert denne i MODAG. Likningen er en likevektkorrigeringsmodell der den løpende endringen i antall helt ledige er estimert å følge av den løpende endringen i AKU-ledigheten og avviket mellom nivåene på AKU-ledighet og registrert ledighet året før. Likningen inkluderer også et restledd, slik at modellbrukeren kan justere helt ledige dersom for eksempel løpende konjunkturstatistikk indikerer at helt ledige blir annerledes enn den estimerte likningen tilsier. NAVs anslag på registrerte helt ledige er basert på denne likningen.³

³ Dokumentasjon om denne likningen vil bli publisert som NAV-notat under fanen *NAV og samfunn* på nav.no.

Endringer fra forrige prognose

I vår forrige prognose, publisert i Arbeid og velferd 2/2014, ventet vi at det i gjennomsnitt ville være 75 000 helt ledige i 2014, og at dette ville stige til 78 000 i 2015. Vi har oppjustert prognosen for den registrerte ledigheten for både 2014 og 2015, samtidig som veksten vi nå anslår for arbeidsstyrken og sysselsettingen er høyere i år og lavere til neste år.

Bakgrunnen for dette er at utviklingen i noen viktige makrovariabler i norsk økonomi har vært annerledes enn vi forventet. Oljeinvesteringene har vært lavere enn vi la til grunn i år og vi forventer at de blir betydelig lavere neste år, noe som vil trekke veksten i Fastlands-Norge ned. Næringsinvesteringene, og da spesielt industriinvesteringene, har vært lavere enn forventet.

Utvikling internasjonalt har også vært svakere enn ventet i forrige prognose, slik at eksporten har vokst mindre enn vi la til grunn. Vi forventer fortsatt at veksten vil ta seg opp internasjonalt neste år og en ytterligere bedring i 2016. For Norge venter vi derimot en avtagende vekst til neste år før en bedring i 2016. I sum gjør denne utviklingen at vi regner med å få en litt høyere økning i ledigheten i år og neste år enn vi antok i vår forrige prognose, og at bedringen på arbeidsmarkedet skjer først i 2016, da vi venter at fastlandsøkonomien vil komme ut av nedgangskonjunktoren.